

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

**Актуальні питання
корекційної та
інклюзивної
освіти**

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КОРЕКЦІЙНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

Харків
2020

Редакційна колегія:

Головний редактор – Бойчук Юрій Дмитрович, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, ректор ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Заступник головного редактора – Маркіна Тетяна Юрївна, доктор біологічних наук, професор, декан природничого факультету

Відповідальний секретар – Перетяга Людмила Євгенівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди.

Члени редакційної колегії:

Бондар Віталій Іванович, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри спеціальної педагогіки, академік Національної академії педагогічних наук України

Галій Алла Іванівна, кандидат біологічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри здоров'я людини, реабілітології та спеціальної психології

Голуб Наталія Михайлівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Гордієнко Ірина Вікторівна, кандидат медичних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Дрозик Людмила Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Золотоверх Владлена Віталіївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Казачінер Олена Семенівна, доктор педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Коваленко Вікторія Євгенівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Орлов Андрій Валерійович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Пашинський Павло Петрович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології та спеціальної психології

Сінопальнікова Наталія Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Туренко Наталія Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Щербак Ірина Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Рекомендовано редакційно-видавничим відділом Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, протокол №7 від 19.11.2020 р.

Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти / За загальною редакцією Бойчука Ю.Д. – Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2020. – 376 с.

Збірник містить наукові праці, які присвячені висвітленню проблеми організації комплексного психолого-педагогічного супроводу інтегрованого та інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. Розглянуто широке коло нагальних питань, пов'язаних з організацією інклюзивного освітнього середовища, наданням освітніх та корекційно-розвиткових послуг дітям з порушеннями психофізичного розвитку.

Мураховська І. В. Корекційна робота з формування зв'язного мовлення у дітей із загальним недорозвиненням мовлення III рівня.....	243
М'яснікова Г.В. Науково-методичне підґрунтя використання ігор в роботі по формуванню лексико-граматичної системи мовлення у дітей дошкільного віку з ЗНМ III рівня.....	247
Нікітіна О.Є. Педагогічна корекція для подолання тривожності у дітей із заїканням.....	254
Ніханкіна О.В. Використання прийомів візуальної підтримки у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.....	259
Окорокова Т.Р. Морально-збагачені виховні ситуації, як засіб соціальної реабілітації учнів з інтелектуальною недостатністю.....	264
Переверзева І. Г. Формування мотиваційної готовності до навчання дітей із ЗПР.....	270
Петренко Г.В. Методологія та перспективи використання проектної технології на уроках природничого циклу та в позаурочний час в учнів з порушеннями зору.....	278
Полежак О.І. Виховна робота з дітьми з порушеннями зору у сучасних умовах (з досвіду роботи комунального закладу «Харківська спеціальна школа імені В.Г.Короленка» Харківської обласної ради).....	284
Примаченко О.А. Особливості фонетико-фонематичного компонента мовленнєвої діяльності молодших школярів з інтелектуальними порушеннями.....	290
Пуляєва Д.О. Розвиток мовлення засобами альтернативної комунікації у дітей з розладами аутичного спектру в процесі соціальної адаптації через реалізацію іноваційних реабілітаційних та корекційно-педагогічних технологій в системі спеціальної та інклюзивної освіти.....	294
Сердюченко Т.С. Арт-терапія, як засіб психологічної реабілітації сім'ї, яка виховує дитину з психофізичними порушеннями.....	300
Серебряннікова Є.П. Методики та прийоми подолання дисграфії та дислексії у дітей молодшого шкільного віку.....	307
Сидоренко О.В. Особливості формування мовлення у дітей раннього віку з синдромом Дауна.....	311
Сидоровська І.А. Особливості соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ.....	315
Сороченко К.А. Формування мовлення дітей дошкільного віку зі зниженим слухом.....	320
Тарасюк А.І. Особливості мовленнєвого розвитку дітей із сенсорною алалією.....	324
Тугай С.Ю. Ключові аспекти логопедичного обстеження молодших школярів з РАС.....	329
Туріщева Л.В. Корекція мислення учнів із затримкою психічного розвитку у процесі конструювання.....	334
Филипова П.С. До питання активізації мовлення у дітей з моторною алалією.....	338

Збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції «Музей у глобальному світі: інновації та збереження традицій», присвяченої 25-річчю Незалежності України 18 квітня 2016 р. Харків 2016

8. Петрикiна А.С. Безбар'єрний шкiльний музей як особливий освітній простір для учнів з порушеннями зору: форми, методи та реалізація // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «психолого-педагогічні стратегії безбар'єрного освітнього середовища для дітей з порушеннями зору», м. Київ, 12 березки 2019 року

9. Соколенко О.М., Петрикiна А.С. Учасницькі практики: досвід шкiльного музею // Збірник тез доповідей «Освіта дітей з особливими потребам: від інституалізації до інклюзії», Вінниця 2016.

Примаченко О.А.

ОСОБЛИВОСТІ ФОНЕТИКО-ФОНЕМАТИЧНОГО КОМПОНЕНТА МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

В статті розглядаються особливості фонетико-фонематичного компонента мовленнєвої діяльності дітей з інтелектуальними порушеннями. Аналіз результатів дослідження показує, що дітям з інтелектуальними порушеннями притаманні вторинні парціальні порушення фонематичного сприймання, зумовлені порушенням процесу фонематичного аналізу й синтезу, в основу яких покладенні психічні процеси, рівень їх розвитку не відповідає показникам норми.

Ключові слова: діти з легкими інтелектуальними порушеннями, розвиток мовлення, фонетико-фонематичний компонент мовленнєвої діяльності.

Постановка проблеми. Проблема розвитку мовлення завжди привертала увагу вчених-лінгвістів, логопедів, методистів і вчителів-практиків. Адже розвиток мовлення – це одночасно розвиток особистості людини, її духовних здібностей, як-от: інтелекту, мислення, моральних якостей тощо.

Аналіз досліджень і публікацій. Педагогічні та методичні основи роботи щодо формування фонетико-фонемичного компонента мовленнєвої діяльності учнів розробляли Ф. Буслаєв, К. Ушинський, В. Сухомлинський. Особливо великого значення роботі над словом надавали у своїх працях українські педагоги і лінгводидакти О. Беляєв, А. Богуш, Л. Варзацька, М. Вашуленко, Л. Мацько, М. Пентилюк, М. Плющ. Принципи відбору лексичного матеріалу для засвоєння школярами розробляли А. Каніщенко, Т. Коршун, Л. Кутенко, І. Олійник, О. Хорошковська та ін. Варто зазначити, що вкрай гостро постає проблема формування фонетико-фонематичного компонента в дітей з інтелектуальними порушеннями, адже, на думку науковців, розвиток мовлення в осіб інтелектуальними порушеннями має певні ускладнення й особливості: відставання в опануванні мовлення (Н. Бояркова, О. Слепович, Р. Трігер); слабка мовленнєва активність, бідність, недиференційованість словника (О. Кошелева, О. Слепович, С. Шевченко); недостатня сформованість граматичної будови слова (Г. Рахмакова, Є. Соботович, Р. Трігер, Л. Ясман) та ін. Порушення мовлення в дітей з інтелектуальними порушеннями зумовлені несформованістю або розладом на ранніх етапах онтогенезу власне мовленнєвих, психологічних і нейрофізіологічних механізмів.

Комплексна психолого-педагогічна реабілітація є одним із пріоритетних напрямів спеціальної педагогіки і психології (Т. Ахутіна, Л. Вассерман, Т. Власова, Л. Виготський, І. Мамайчук, О. Стребелева, Л. Шипіцина). Звідси виникає потреба впровадження в практику педагогічної реабілітації нових напрямів впливу, зокрема, логопедичної роботи [1; 2; 3].

Мета статті полягає у вивченні особливостей фонетико-фонематичного компонента мовленнєвої діяльності в учнів початкових класів з легкими інтелектуальними порушеннями в процесі навчання.

Виклад матеріалу дослідження. Дослідження проблеми корекції усного мовлення молодших школярів з легкими інтелектуальними порушеннями проводилося на базі спеціальної школи-інтернату № 3 міста Харкова Харківської області. Усього в експерименті брали участь 24 учні першого

класу, в яких спостерігали стійке зниження пізнавальної діяльності (F70 за МКХ-10). Біологічний вік дітей 6-7 років. У досліджуваній групі було 12 школярів. Перед процедурою обстеження була вивчена відповідна документація на кожного учня, проведено безпосереднє спостереження за роботою дітей на логопедичних заняттях та уроках, завдяки чому вдалося отримати інформацію про респондентів. Процедуру обстеження проводили на індивідуальних заняттях в присутності батьків. Роботу починали з встановлення контакту з випробуваним. Констатувальний етап дослідження передбачав вивчення актуального стану фонематико-фонематичного компонента мовленнєвої діяльності молодших школярів із легкими інтелектуальними порушеннями, враховував результати ґрунтовного аналізу вчення про порушення мовлення в обраній категорії дітей, що дало нам підстави стверджувати про глибину та тяжкість її порушень [4].

Вивчення відповідної медичної та психолого-педагогічної документації, ґрунтовний аналіз анамнестичних даних надав такі відомості. Серед чинників ризику виникнення порушень були виділені такі: загроза переривання вагітності матерів, пов'язана з токсикозом, була притаманна всім дітям цієї категорії: у більшості випадків токсикози супроводжували весь період вагітності з різною інтенсивністю (найбільш загрозливі – в перший триместр); ускладнення пологів, що пов'язано з кесаревим розтином, були наявні у 41,66 % випадках; захворювання матерів у перший триместр вагітності (як вірусні так і інфекційні), які супроводжувалися високим підвищенням температури тіла – 29,16 % випадків; первородний вік матері, який перевищував поріг сорока років – 20,83 %; чинники ризику, пов'язані із супутніми ускладненнями пологів: інтоксикації (переважно – медичні) – 20,83 %, гіпоксія плода – 16,67 %, пологові травми 29,16 %, асфіксії плоду – 50 %, обвивання пуповини – 16,67 % та інші ускладнення. Кількість балів за шкалою Апгар у 91,67 % дітей становила від 4 до 6 балів.

Основні прояви порушень звуковимови в дітей: порушення однієї групи звуків виявлено в 8,33 % дітей; двох груп звуків були наявні в 45,83 % дітей;

трьох груп звуків – у 33,33; більше ніж трьох груп – у 8,33 % дітей. Найбільше в обраній категорії дітей страждає вимова всієї групи свистячих звуків (37,5 %), наступним за поширеністю є порушення вимови свистячих і шиплячих (29,16%); порушення вимови свистячих, шиплячих звуків і звуків [р, р'] та/або [л, л'] – притаманна 20,83 %. За результатами логопедичного вивчення мовленнєвої діяльності дітей з легкими інтелектуальними порушеннями було виявлено 87,5 % дітей із різними проявами порушень. Навіть за відсутності порушень звуковимовної сторони мовлення молодшим школярам з інтелектуальними порушеннями притаманні труднощі фонематичної уваги, фонематичного сприймання, фонематичної уяви, фонематичного контролю. Результати виявлення особливостей розвитку фонематичних процесів дають підстави стверджувати, що дітям притаманні вторинні парціальні порушення фонематичного сприймання, зумовлені порушенням процесу фонематичного аналізу й синтезу, в основу яких покладенні психічні процеси, відповідно рівень їх розвитку не відповідає показникам норми.

Висновки, перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження.

Легкі інтелектуальні порушення у дітей молодшого шкільного віку є надзвичайно складним для корекції дефектом; у дослідженій групі дітей було визначено порушення фонетико-фонематичного компонента. Оскільки фонетико-фонематичні та лексико-граматичні процеси є базовими для розвитку мовлення дітей, то їх недорозвиток робить неможливим оволодіння рідною мовою в повній мірі. Основою для корекційної роботи з розвитку мовлення дітей з легкими інтелектуальними порушеннями є виховання звукової культури, формування фонематичних процесів, корекція лексики, граматичних порушень через розвиток мисленнєвих операцій.

Список використаних джерел:

1. Винокур А.С. Подолання мовного недорозвинення у дітей молодшого шкільного віку / А.С.Винокур. – К.: Актуальна освіта, 2009.–144с.

2. Гаврилова Н.С. Порушення фонетичного боку мовлення у дітей: монографія / Н.С.Гаврилова. – Кам'янець-Подільський: Друк-Сервіс, 2011. – 200 с.

3. Ефименкова Л.Н. Коррекция звуков речи у детей: кн. для логопеда / Л.Н.Ефименкова. – М.: Просвещение, 2010. – 200 с.

4. Малярчук А.Я. Обстеження мовлення дітей: дидакт. матеріал / А.Я.Малярчук. – К.: Літера ЛТД, 2003. – 104 с.

Пуляєва Д.О

**РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ЗАСОБАМИ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ
КОМУНІКАЦІЇ У ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИЧНОГО СПЕКТРУ В
ПРОЦЕСІ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ЧЕРЕЗ РЕАЛІЗАЦІЮ
ІНОВАЦІЙНИХ РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ТА КОРЕКЦІЙНО-
ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СИСТЕМІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ТА
ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ**

У статті розглянуті можливості соціальної адаптації та методи розвитку мовлення засобами альтернативної комунікації у дітей з розладами аутичного спектру. Проаналізовано проблеми інклюзивної освіти в умовах загальноосвітньої школи.

Ключові слова: комунікація, соціальна адаптація, діти з розладами аутичного спектру, засоби альтернативної комунікації, мовленнєва діяльність.

Постановка проблеми. В Україні триває реформування системи освіти. Інструментом становлення нової освіти є інноваційна діяльність, яка полягає у внесенні якісно нових елементів у навчальний процес. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року підкреслюється необхідність розширення практики інклюзивного навчання для дітей з особливими освітніми потребами у системі загальної освіти. Для практичного здійснення інклюзивної освіти необхідно розв'язати ряд проблем, пов'язаних не лише з матеріальною базою школи і з неготовністю вчителів здійснювати свою професійну діяльність у нових умовах. Нова парадигма навчання в освіті – інклюзивне